

Euskararen erabilera eta erabileran eragiten duten faktore nagusiak

Jon Aizpurua Espin

HPS-ko plangintza eta azterlanetako arduraduna. Eusko Jaurlaritza

j-aizpurua@euskadi.eus

Sarrera-data: 2018-01-15 / Onartze-data: 2018-02-09

Laburpena. Artikulu honek euskararen erabilerak 1991-2016 epealdian jorratu duen bilakaera ulertzeko gakoak aurkeztu eta azaltzen ditu. Bertan, harreman-sareak eta hitz egiteko erraztasunak hizkuntzaren erabileran duten eragina azpimarratzen da. Horrekin batera, egileak defendatzen du familia bidezko transmisioa dela euskara biziberritzeko funtsezko tresna. • **Hitz gakoak:** *Inkesta soziolinguistikoa, erabileraren tipologia, bilakaera, jarrera linguistikoa, hizkuntza-transmisioa.*

Abstract. This article introduces and explains the keys to understanding how usage of Basque during the period 1991-2016 has evolved in which the influence that relationship networks and the ease of speaking it have had on language use is highlighted. At the same time, the author defends family transmission as the key tool for revitalizing Basque. • **Key words:** *Sociolinguistic survey, usage typology, evolution, linguistic attitude, language transmission.*

SARRERA

I Kezka dago euskalgintzan euskararen erabilera denaren eta ustez izan beharko lukeenaren artean dagoen aldeagatik. Behin baino gehiagotan entzun dugu euskararen ezagutzak gora egin duela, asko aurreratu dela, baina erabilera ez dela neurri berean hazi. Eta hala da.

Artikuluari gertakari hori zergatik ematen den azaltzeko ahalegina egingo da. Lehenik eta behin, baina, euskararen erabilera zenbatekoa den eta azken hogeita bost urteotan izan duen bilakaera azalduko da. Erabilera orokorraren irakurketa ez ezik, lurraldearen, adinaren, gune soziolinguistikoaren eta erabilera-eremu desberdinen arabera ere egingo da.

Ondoren, euskararen erabileran eragiten duten faktore nagusiak aztertuko dira, eta faktore horien arabera euskaldunaren ezaugarriak nola aldatu diren azalduko da.

Jarraian, artikulua egilearen ustez euskara biziberritzeko gakoetako bat jorratuko da: familia bidezko transmisioa.

Azkenik, artikuluan zehar azalduko den ideia nagusiak laburbilduko dira.

Azterketa honen abiapuntua ez da, inondik inora, kezka, erabileraren gakoak datuetan oinarrituta ulertzeko ahalegina baizik.

METODOLOGIA

Artikuluari erabiliko den informazio-iturria **Inkesta Soziolinguistikoa**¹ da. Inkesta Soziolinguistikoa estatistika ofiziala da, eta 020703 kodearekin dago jasota Euskal Estatistika Planean. Inkesta Soziolinguistikoa 16 urte edo gehiagoko Euskal Herriko biztanleak ditu aztergai. Beraz, artikuluan emango diren datuak aipatutako unibertso horri buruzkoak izango dira, salbuespen batekin. Familia bidezko transmisioaren atalean, 3 eta 15 urte bitarteko seme-alabei buruzko lehen hizkuntzari buruzko datuak azalduko dira. Datua eskuratzeko, adin horretako seme-alabak dituzten inkestatuei galdetu zaie.

Lehenengo inkesta soziolinguistikoa 1991n egin zen, eta azkena 2016koa da. Inkesta Soziolinguistikoa 5 urterik behin egiten da. Inkestatuaren erantzunak jasotzeko, galdetegi egituratua eta itxia erabiltzen da. Lehenengo hiru inkestak aurrez aurreko elkarrizketa bidez egin ziren, azken hirurak, aldiz, telefono bidez. Inkestari erantzuteko batez besteko denbora 11 minutukoa izan da.

Euskararen erabilera zein den neurtzeko, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak tipologia bat definitu du: etxeko erabilera, lagunartekoa eta eremu formal; azken honetan, erabilera pribatua (dendak eta banketxeak) eta erabilera publikoa (osasun-zerbitzuak eta udal zerbitzuak).

Azken 25 urteotako bilakaera aztertuz gero, euskararen erabilerak ia 3 puntu egin du gora Euskal Herrian.

VI. Inkesta Soziolinguistikoaren fitxa teknikoa

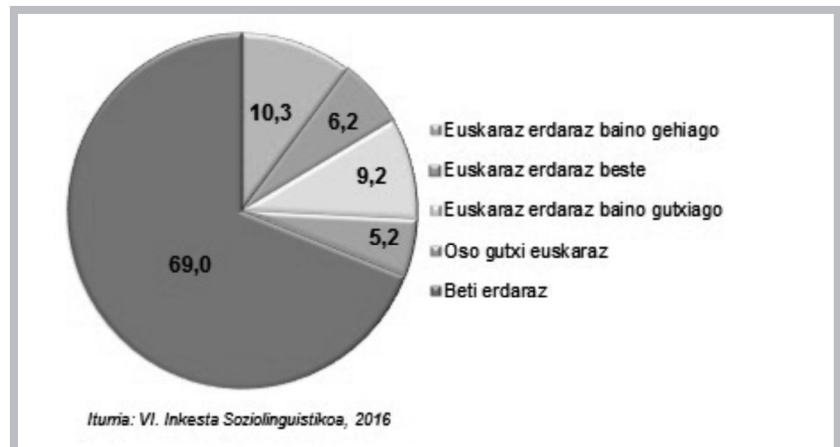
- Aztertutako unibertsoa euskararen eremu osoko 16 urte edo gehiagoko biztanleria izan da.
- Landa-lana SIADECO Koop EM enpresak egin du EAEn eta Iparraldean, eta IKERTALDE enpresak Nafarroan.
- Datu-bilketa 2016ko apiril eta maiatz bitartean egin da EAEn eta Nafarroan eta azaro eta abendu bitartean Iparraldean.
- Guztira 8.200 inkesta: EAEn 4.200, Nafarroan 2.000 eta Iparraldean 2.000.
- Euskararen eremu osoko lagin osoaren akats-tartea $\pm\%1,4$ koa da $\%95,5$ eko konfiantza mailarako eta $p=q=\%50$. Konfiantza maila bererako erkidegoka laginketa-errorea honakoa da: EAEn $\pm\%1,9$ koa, Nafarroan $\pm\%2,9$ koa eta Iparraldean $\pm\%2,3$ koa.

EUSKARAREN ERABILERA

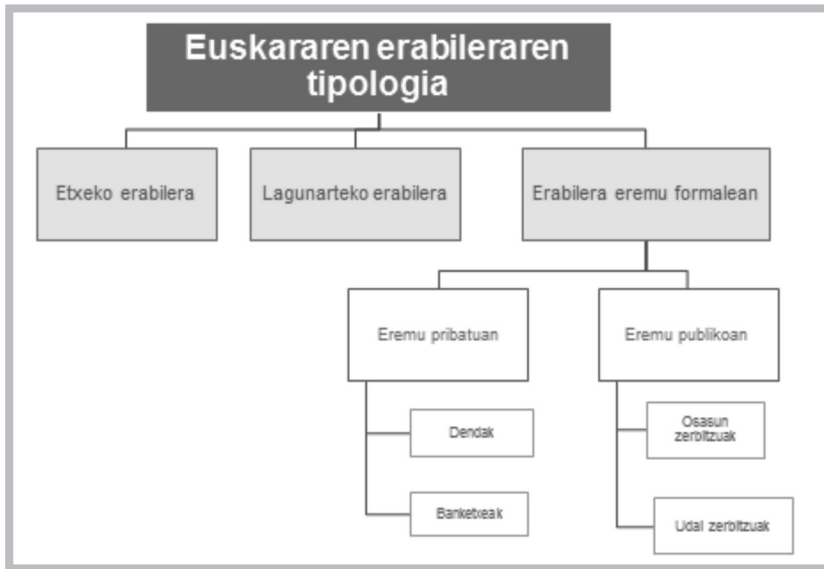
I

VI. Inkesta Soziolinguistikoaren arabera, 16 urte edo gehiagoko euskal herritarren $\%16,5$ ek euskararen erabilera trinkoa egiten dute, hau da, euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dute eguneroko jardunean. Aldi berean, $\%9,2$ k euskara darabilte, baina erdara baino gutxiago. Gainerako guztiek ($\%74,3$) erdara erabiltzen dute beti edo ia beti.

1. grafikoa. Euskararen erabileraren tipologia. Euskal Herria, 2016 (%).

Euskararen erabilera zein den neurtzeko, Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak tipologia bat definitu du. Tipologia hori eratzeko kontuan hartu diren erabilera-eremuak honakoak dira: etxeko erabilera, lagunartekoa eta eremu formala. Azken hau erabilera pribatua (dendak eta banketxeak) eta erabilera publikoa (osasan-zerbitzuak eta udal zerbitzuak) gurutzatuz lortzen da.

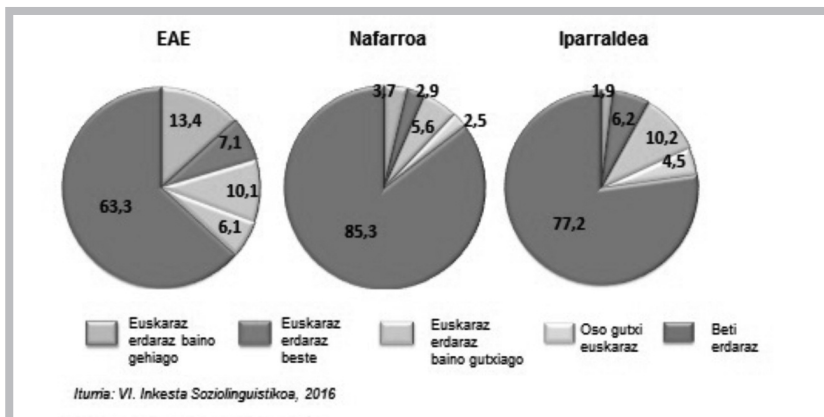

Etxeko erabilera oro har ia bere horretan mantendu da azken 25 urteotan.

Erabilerari buruzko emaitzetan alde handiak daude lurralde batetik bestera, adin-talde batetik bestera edota erabilera-eremu batetik bestera, jarraian ikusiko denez.

Lurraldeei dagokienez, euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenak, hau da, euskararen erabilera trinkoa egiten dutenak %20,5 dira EAEn, %6,6 Nafarroan eta %8,1 Iparraldean. Horietaz gain, euskara erabiltzen dutenak, baina erdara baino gutxiago, %10,1 dira EAEn, %5,6 Nafarroan eta %10,2 Iparraldean.

2. grafikoa. Euskararen erabilera lurraldearen arabera. Euskal Herria, 2016 (%).

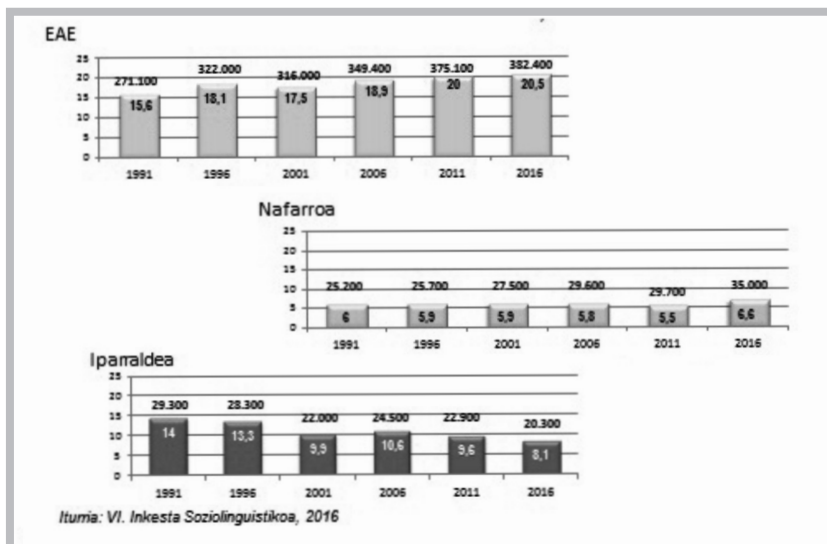

Azken 25 urteotako bilakaera aztertuz gero, euskararen erabilerak ia 3 puntu egin du gora Euskal Herrian. Gaur egun 1991n baino 112.000 pertsona gehiago daude Euskal Herrian euskara erdara beste edo

Azken 25 urteotan, euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenen ehunekoak gora egin du 50 urtetik beherakoan artean. Igoera hori, baina, ez da Euskal Herri osoan modu berean gertatu.

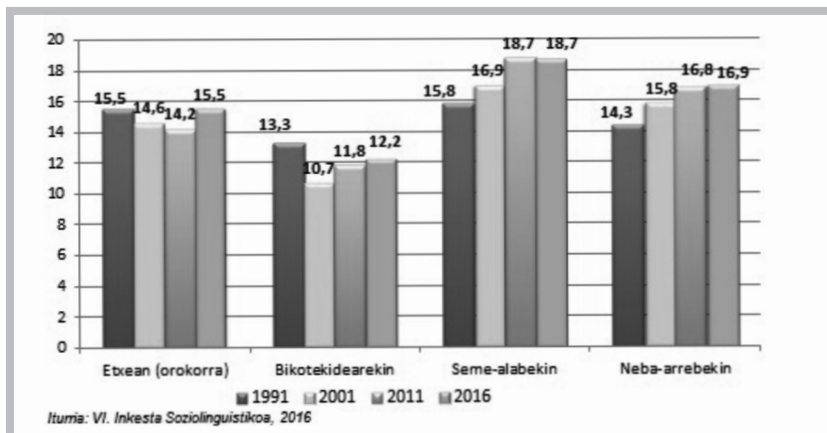
gehiago erabiltzen dutenak. Bilakaera, baina, ez da bera izan lurralde batean eta bestean. EAEn euskararen erabilera ia 5 puntu egin du gora (+111.000 pertsona). Nafarroan ere gora egin du, baina gutxiago (0,5 puntu; +9.800 pertsona). Iparraldean, aldiz, behera egin du (4,9 puntu; -9.000 pertsona).

3. grafikoa. Euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenen bilakaera, erkidegoaren arabera. Euskal Herria, 1991-2016.

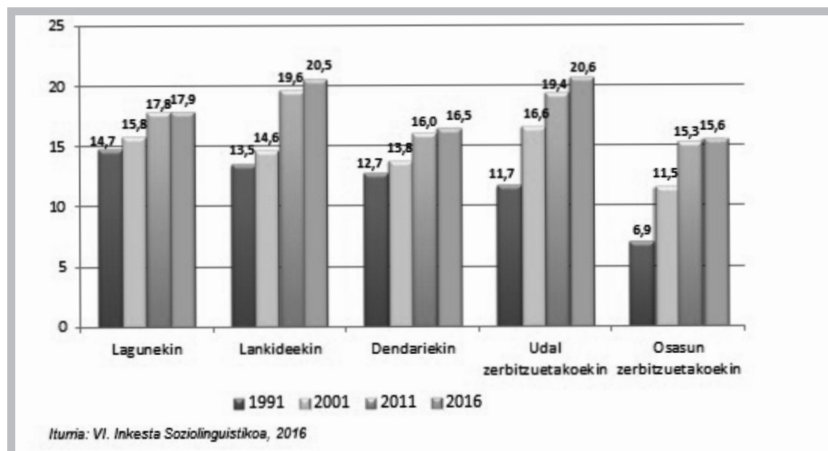
Erabilera eremuei dagokienez, etxeko erabilera gorabehera txikiak izan ditu azken 25 urteotan. Hala ere, esan behar da erabilera seme-alabekin eta neba-arreben artean gora egin duela (3 puntu eta 2,5 puntu, hurrenez hurren).

4. grafikoa. Etxean eta etxeko kideekin euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenen bilakaera. Euskal Herria, 1991-2016 (%).

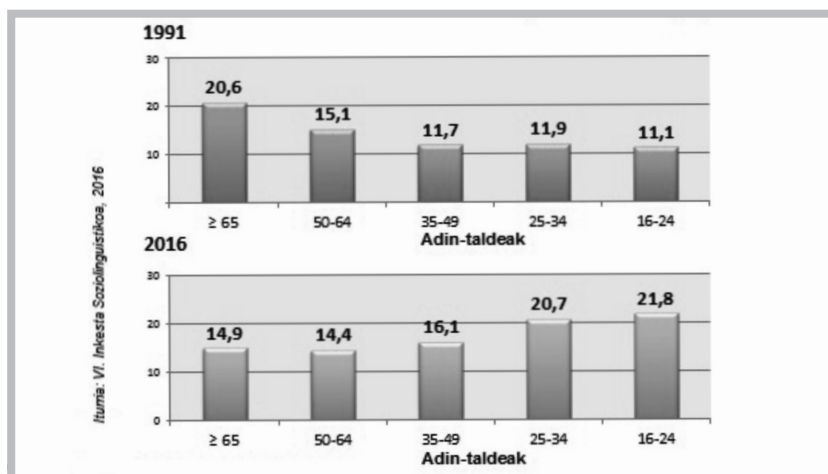
Euskararen erabilera etxetik kanpo, eta bereziki eremu formalean, egin du gora gehienbat. Erabilera-eremu formalen artean, herritarrek udal-zerbitzuekin eta osasun-zerbitzuekin egiten duten erabilera izan du azken 25 urteotako hazkunderik esanguratsuena, nahiz eta, osasun-zerbitzuen kasuan, ehuneko oraindik beste erabilera-eremu batzuen azpitik egon.

5. grafikoa. Etxetik kanpo, euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenen bilakaera. Euskal Herria, 1991-2016 (%).

Azken 25 urteotan, euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenen ehunekoak gora egin du 50 urtetik beherakoan artean. Igoera hori, baina, ez da Euskal Herri osoan modu berean gertatu. Izan ere, bere horretan EAEn baino ez da gertatu. Nafarroan 35 urtetik beherakoan artean gertatu da, eta Iparraldean 25 urtetik beherakoan artean.

6. grafikoa. Euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenen bilakaera adinaren arabera. Euskal Herria, 1991-2016 (%).

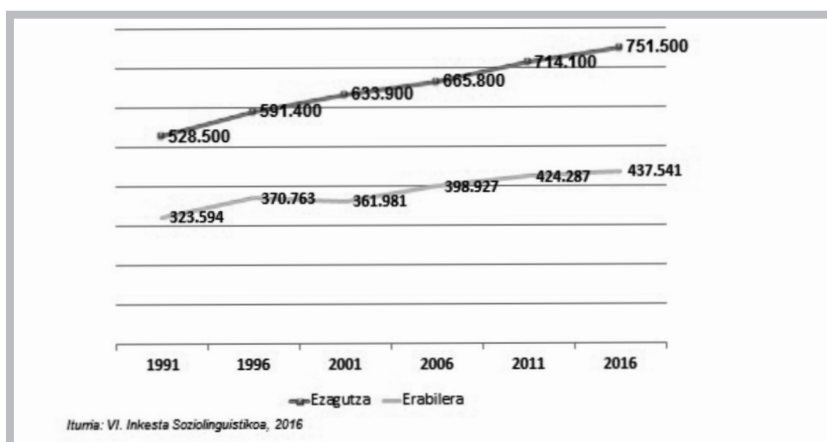

Esan daiteke euskararen erabilera pixkanaka hazten ari dela. Ez da hazkunde homoginoa izaten ari. Alde handiak ez ezik, joera desberdinak ere izaten ari dira lurralde, adin-talde edota erabilera-eremuaren arabera.

Euskaldunak bakarrik kontuan hartuta emanaz gero, azken 25 urteotan euskara erabiltzen duten euskaldunen ehunekoak 3 puntu egin du behera, kopurua handiago bada ere.

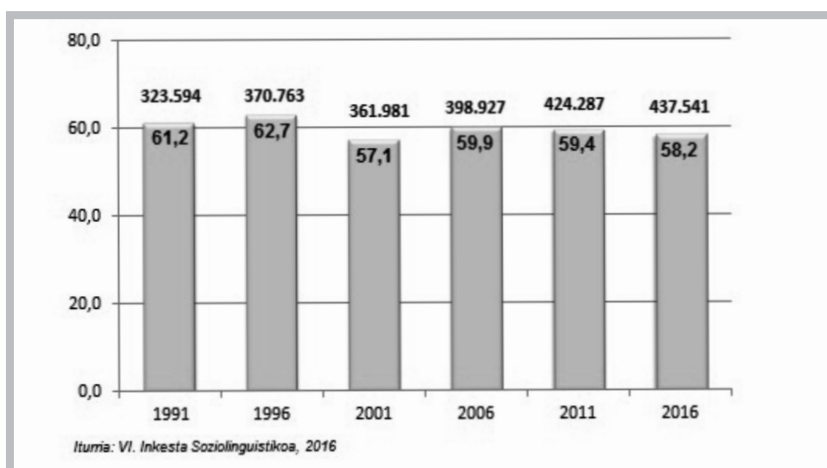
hazten ari dela. Ez da hazkunde homoginoa izaten ari. Alde handiak ez ezik, joera desberdinak ere izaten ari dira lurralde, adin-talde edota erabilera-eremuaren arabera. Baina, gaur egun duela 25 urte baino euskal herritar gehiagok erabiltzen du euskara. Bilakaera hori euskaldunen hazkundeari esker gertatu da nagusiki. Hau da, erabilerak gora egin du euskaraz ondo hitz egiteko gaitasuna dutenak gero eta gehiago direlako. Kontua da bata eta bestea ez direla neurri berean hazten ari.

7. grafikoa. Ezagutzaren eta erabilera bilakaera. Euskal Herria, 1991-2016 (%).

Erabilera-datuak, orain arte bezala, gizarte osoarekiko eman ordez, euskaldunak bakarrik kontuan hartuta emanaz gero, azken 25 urteotan euskara erabiltzen duten euskaldunen ehunekoak 3 puntu egin du behera, kopurua handiago bada ere. Hau da, euskararen erabiltzaile potentzialen artean, txikiagoa da euskara erabiltzen dutenen portzentajea gaur egun.

8. grafikoa. Euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen duten EUSKALDUNEN bilakaera. Euskal Herria, 1991-2016 (%).

Gertakari hori ulertzeko, ezinbestekoa da euskararen erabileran eragiten duten faktoreak ezagutzera.

EUSKARAREN ERABILERAN ERAGITEN FAKTORE NAGUSIAK: HARREMAN-SAREA ETA HIZKUNTZA ERABILTZEKO ERRAZTASUNA

Erabileran eragiten duten faktoreak ezagutzeko, Inkesta Soziolinguistikoak korrelazioen analisisia egin du. Hiru erabilera-eremuren arabera korrelazioak egin dira: etxeko erabilera, lagunartekoa eta lankideen artekoa. Erabilera horietako bakoitzarekin Inkesta Soziolinguistikoak jasotzen dituen 28 aldagai² gurutzatu dira, eta hiru lurraldeak bereizi dira: EAE, Nafarroa eta Iparraldea.

Korrelazioek ematen duten baloreak desberdinak izan arren³ eta erabilera-eremu batean eta bestean hurrenkera zerbait aldatu arren, hiru aldagaiek erakusten dute erabilerarekiko korrelaziorik handiena: erabilera-eremuan (etxean, lagunartean, lankideen artean) zenbaterik dakite euskaraz, gune soziolinguistikoa eta erraztasuna. Lehenengo biek harreman-sarea osatuko lukete. Gainerako aldagaiek, lehen hizkuntza izan ezik⁴, korrelazio txikiagoa erakusten dute.

1. taula. Euskaldunen erabilerarekiko korrelazioak. EAE, 2016.

		Zein hizkuntzatan hitz egiten dute etxean	Zenbaterik dakite euskaraz etxean	Gune soziolinguistikoa	Zein hizkuntzatan hitz egiten du errazago	Lehen hizkuntza	Adina	Jatorria	Euskalduntzat dauka bere burua	Euskarari buruzko interesa	G20 tipologia	G21 tipologia
Zein hizkuntzatan hitz egiten dute etxean	Correlación de Pearson	1	,758	-,575	,695	,658	-,294	,306	,323	,347	,392	,487
		Zein hizkuntzatan hitz egiten du lagunekin	Lagunetarik zenbaterik dakite euskaraz	Gune soziolinguistikoa	Zein hizkuntzatan hitz egiten du errazago	Lehen hizkuntza	Adina	Jatorria	Euskalduntzat dauka bere burua	Euskarari buruzko interesa	G20 tipologia	G21 tipologia
Zein hizkuntzatan hitz egiten du lagunekin	Correlación de Pearson	1	,539	-,591	,683	,579	-,199	,285	,337	,376	,382	,453
		Zein hizkuntzatan hitz egiten du lankideekin	Lankideetarik zenbaterik dakite euskaraz	Gune soziolinguistikoa	Zein hizkuntzatan hitz egiten du errazago	Lehen hizkuntza	Adina	Jatorria	Euskalduntzat dauka bere burua	Euskarari buruzko interesa	G20 tipologia	G21 tipologia
Zein hizkuntzatan hitz egiten du lankideekin	Correlación de Pearson	1	,777	-,297	,438	,298	-,103	,135	,209	-,301	,299	,342

Iturria: VI. Inkesta Soziolinguistikoa, 2016.

Beraz, esan daiteke euskararen erabileran eragiten duten faktore nagusiak harreman-sarea eta erraztasuna direla.

2016an, Euskal Herriko 16 urte edo gehiagoko biztanleriaren %28,4 euskalduna da, %16,4 euskaldun hartzailea eta %55,2 erdalduna.

Ahozko euskarak gizartean duen presentziak gora egin du lehenengo (+1,8 puntu), bigarren (+4,6) eta hirugarren gune soziolinguistikoetan (+8,5).

HARREMAN-SAREA

I

2016an, Euskal Herriko 16 urte edo gehiagoko biztanleriaren %28,4 euskalduna da, %16,4 euskaldun hartzailea eta %55,2 erdalduna. Euskararen ezagutzan, alde handiak daude lurralde batetik bestera: EAEn euskaldunak hirutik bat baino gehiago dira (%33,9), Nafarroan zortzitik bat (%12,9) eta Iparraldean bostetik bat (%20,5). Azken 25 urteotako bila-kaerari dagokionez, gaur egun 1991n baino 223.000 euskaldun gehiago daude Euskal Herrian, hau da, 6 puntuko hazkundera izan da (%22,3 *versus* %28,4). Euskaldunek gora egin dute EAEn (+9,8 puntu) eta Nafarroan (+3,4 puntu), eta behera Iparraldean (-12,6 puntu).

Adinari dagokionez, gazteen artean izan da euskaldunen hazkunderik handiena, eta gaur egun 35 urtetik beherako adin-taldeetan dago euskaldunen ehunekorik handiena: 25 eta 34 urtekoen artean %39,7 eta 16 eta 24 urtekoen artean %55,4. Hortaz, euskaldunen hazkundera gazteenetik ari da zabaltzen.

Euskaldunak bizitokiaren arabera aztertuko ditugu jarraian. Horretarako, gune soziolinguistikoaren arabera banatuko ditugu, eta banaketa hori nola aldatu den ikusiko dugu. Azterketa honetarako, gune soziolinguistikoak honela definitu dira:

- lehenengo gune soziolinguistikoa euskaldunen ehunekoa %29 baino txikoagoa duten Euskal Herriko udalerriek osatzen dute.
- bigarren gune soziolinguistikoa euskaldunen ehunekoa %29 eta %49 bitartekoa duten Euskal Herriko udalerriek osatzen dute.
- hirugarren gune soziolinguistikoa euskaldunen ehunekoa %50 eta %79 bitartekoa duten Euskal Herriko udalerriek osatzen dute.
- laugarren gune soziolinguistikoa euskaldunen ehunekoa %79 baino handiagoa duten Euskal Herriko udalerriek osatzen dute.

Kontuan izan Inkesta soziolinguistikoak aztertzen duen unibertsoa Euskal Herriko 16 urte edo gehiagoko biztanleena dela.

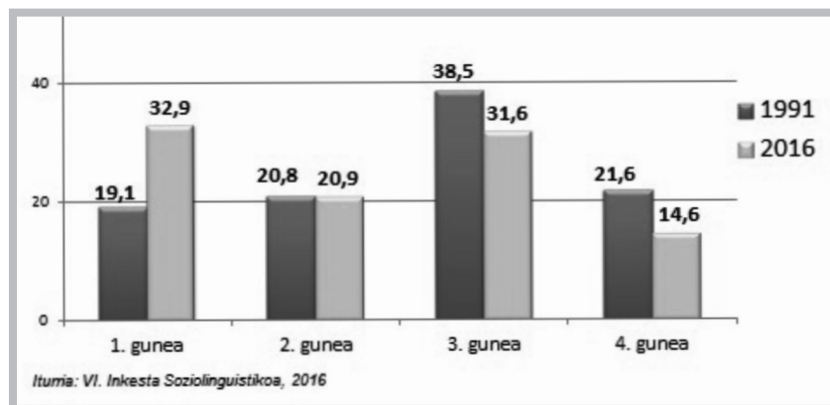
2. taula. 16 urte edo gehiagoko biztanleen eta euskaldunen bilakaera, gune soziolinguistikoaren arabera. Euskal Herria, 1991-2016.

Urtea		Guztira	1. Gunea (<%29)	2.Gunea (%29-49)	3.Gunea (%50-79)	4. Gunea (>%79)
1991	Biztanleak	2.371.079	1.515.928	383.198	344.681	127.273
	Euskaldunak	528.521	101.002	109.702	203558	114.259
1996	Biztanleak	2.428.095	1.547.327	402.456	339.789	138.523
	Euskaldunak	591.423	127.686	124.316	215.677	123.743
2001	Biztanleak	2.497.016	1.439.457	531.062	377.895	148.602
	Euskaldunak	633.934	132.392	146.615	226.006	128.921
2006	Biztanleak	2.589.629	1.514.246	562.941	393.584	118.858
	Euskaldunak	665.750	158.173	165.872	238.670	103.035
2016	Biztanleak	2.647.422	1.674.577	444.357	394.716	133.772
	Euskaldunak	751.527	247.245	157.277	237.394	109.611

Duela 25 urte euskaldunen %60,1 hirugarren eta laugarren gune soziolinguistikoetan bizi ziren. Bigarren gunean euskaldun guztien %20,8 bizi ziren, eta euskaldunen %19,1 lehenengo gunean. Gaur egun, egoera alderantzizkoa da. Euskaldunen %32,9 lehenengo gune soziolinguistikoan bizi dira eta, duela 25 urte bezala, %20,9 bigarrenen. Hau da, euskaldunen erdia baino gehiago (%53,8) eremu erdaldunean edo nahikoa erdaldunean bizi dira. Hirugarren gune soziolinguistikoan ere euskaldunen ehuneko handia bizi da: %31,6 (1. gunean baino 9.800 euskaldun gutxiago). Eta laugarren gune soziolinguistikoan, euskaldunen %14,6 baino ez da bizi gaur egun.

50 urtetik gorako euskaldun gehienek etxean ikasi dute euskara. 25 urtetik beherako gazteen erdiek baino gehiagok, aldiz, etxetik kanpo (% 54,3).

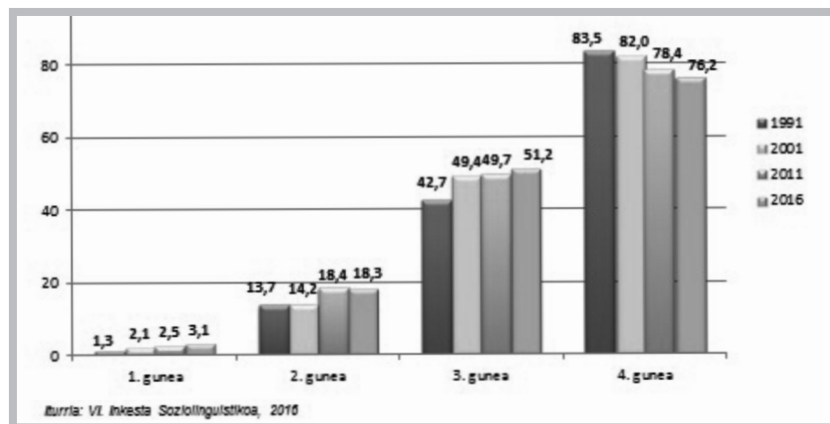
9. grafikoa. Euskaldunen bilakaera gune soziolinguistikoaren arabera. Euskal Herria, 1991-2016 (%).

Lehenengo eta bigarren guneetan bizi diren euskaldunak bi gune horietako biztanleen %19,1 baino ez dira (1. gunearen %14,8 eta 2. gunearen %35,4). Hau da, euskaldun gehienek ez dute harreman-sare nahikoa euskara normaltasunez erabiltzeko. Gainera, 4. gunean bizi diren euskaldunek pisua galdu dute gunearen biztanleekiko: 1991n %89,8 ziren, eta 2016an %81,9 dira).

Hala ere, euskararen erabilerak, hau da, ahozko euskarak gizartean duen presentziak gora egin du lehenengo (+1,8 puntu), bigarren (+4,6) eta hirugarren gune soziolinguistikoetan (+8,5). Laugarrenean, esan bezala, euskaldunek pisua galdu dute, eta horrek eragina izan du euskararen erabileran: euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenen ehunekoak 7,3 puntu egin du behera azken 25 urteotan.

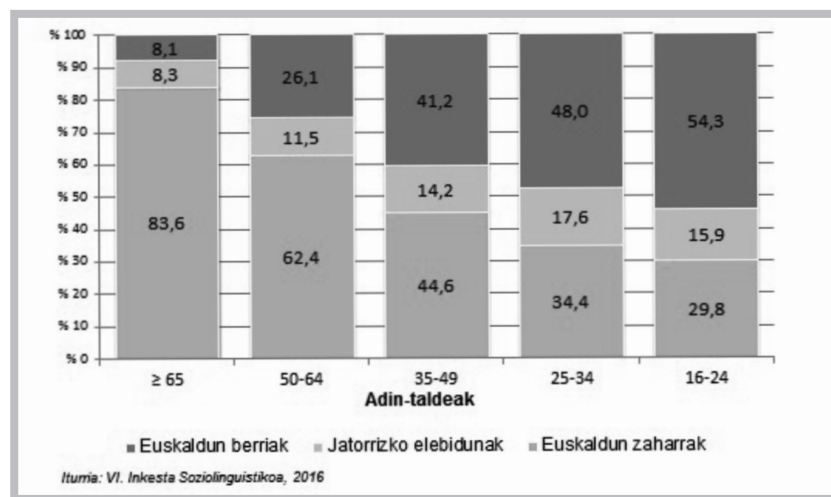
10. grafikoa. Euskara erdara beste edo gehiago erabiltzen dutenen bilakaera gune soziolinguistikoaren arabera. Euskal Herria, 1991-2016 (%).

EUSKARAZ HITZ EGITEKO ERRAZTASUNA

Euskararen normalizazio-prozesuak ekarri duen aldaketa handienetako bat euskaldunaren ezaugarriena da. Duela 30-40 urtera arte, euskaldunen artean nagusi zen tipologia etxean gurasoengandik euskara ikasi eta eremu euskaldunetan bizi zen herritarrarena zen. Gaur egun, aldiz, nagusitzen ari den tipologia bestelakoa da: guraso erdaldunak izan, eremu erdaldunetan bizi eta euskara eskolan edota euskaltegian ikasi duen herritar gehienbat gaztea. Euskaldun berri⁵ gehienek ezaugarri horiek dituzte. Aldaketa hori oso agerikoa da euskaldunen bilakaera lehen hizkuntzaren eta adinaren arabera aztertuz gero. 50 urtetik gorako euskaldun gehienek etxean ikasi dute euskara. 25 urtetik beherako gazteen erdiek baino gehiagok, aldiz, etxetik kanpo (%54,3).

11. grafikoa. Euskaldunak lehen hizkuntzaren eta adinaren arabera. Euskal Herria, 2016 (%).

Gaur egun nagusitzen ari den euskaldunen tipologia honakoa da: guraso erdaldunak izan, eremu erdaldunetan bizi eta euskara eskolan edota euskaltegian ikasi duen herritarrarena.

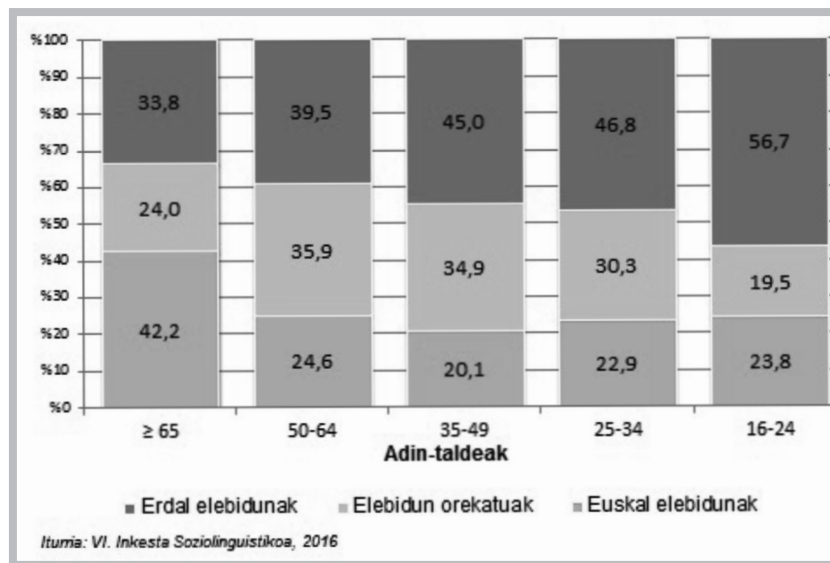
Hiztun berri horietako askok euskara erabiltzeko aukera gutxi dute. Gaztenentzat eskola eta eskolako lagunartea izan daiteke aukera baka- rrenetakoa. Eta horrek zuzenean eragiten du euskara erabiltzeko erraz- tasunean, beste edozein hizkuntzarekin gertatzen den bezala.

1991n euskaldunen herenak (%34,6) erraztasun handiagoa zuen euskaraz hitz egiteko. 2016an, euskaraz erraztasun handiagoa duten euskaldunak laurdena dira (%26). Hizkuntza bietan erraztasun bera duten euskal- dunen ehunekoak aldaketa txikia izan du azken 25 urteotan (%27,7 vs %29,5). Beraz, erdaraz hitz egiteko erraztasun handiagoa duten ehune- koak gora egin du (%37,8 vs %44,5).

1991n euskaldunen herenak (% 34,6) erraztasun handiagoa zuen euskaraz hitz egiteko. 2016an, euskaraz erraztasun handiagoa duten euskaldunak laurdena dira (% 26).

Erraztasunean izan den bilakaera oso argi ikusten da adinaren arabera. 65 urtetik gorakoen artean nagusi dira (%42,2) euskaraz erraztasun handiagoa dutenak. Baina gainerako adin-talde guztietan gehiago dira erdal elebidunak, eta zenbat eta gazteago, orduan eta handiagoa da ehunekoa (16 eta 24 urte bitarteko artean %56,7).

12. grafikoa. Euskaldunen erraztasuna adinaren arabera. Euskal Herria, 2016 (%).

Beraz, argi dago euskara biziberritzeko ardura duten erakunde publikoek eta gizarte-eragileek harreman-sareak trinkotzeko neurriak sustatzen jarraitu beharko dutela, euskaldunok gure eguneroko bizimoduan euskara normaltasunez erabiltzeko gero eta aukera gehiago izan ditza-gun eta, horrela, euskaraz hitz egiteko erraztasuna hobetu dezagun. Asmo horrekin, indartu beharreko oinarri-oinarrizko bideetako bat euskararen familia bidezko transmisioarena da.

Familia bidezko transmisioa

Familia bidezko transmisioaren bidez, hiztunak modu naturalean jasotzen du hizkuntza, horrek erraztasunean dituen onura guztiekin. Aldi berean, hizkuntza horren erabilera indartzen du hiztun batek duen erabilera-eremu gertukoenean, familian hain zuzen.

Familia bidezko transmisioaz dihardugunean, seme-alabek gurasoen-gandik bizitzaren lehenengo 3 urteetan jaso duten hizkuntzari (edo hizkuntzei) buruz ari gara. Hizkuntza hori lehen hizkuntza da, eta gorde edo galdu egin daiteke, baina pertsona baten bizitza osorako ezaugarria

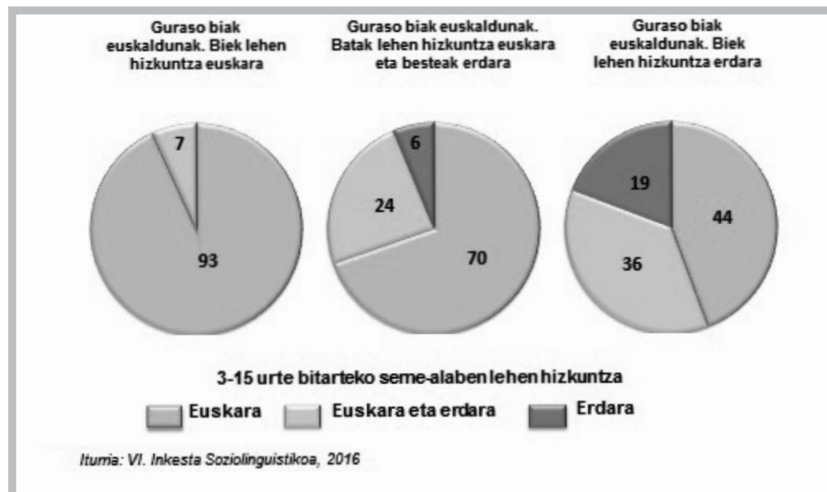
da. Egia da azken urteotan gero eta familia-eredu gehiago ditugula, eta horren ondorioz, familiako kideen arteko harreman-motak ere ugaldtu egin direla. Gainera, umeak gero eta lehenago eskolatzen dira. Gero eta handiagoa da 2 eta 3 urterekin eskolatuta dauden umeen kopurua. Horrek guztiak lehen hizkuntzaren definizioa berrikustea ekar lezake agian.

Ikus dezagun jarraian nola gauzatzen den gaur egun familia bidezko transmisioa Euskal Herrian. Horretarako, 3 eta 15 urte bitarteko seme-alabak dituzten inkestatuek euskara nola transmititu dieten aztertu du VI. Inkesta Soziolinguistikoa, eta emaitzak inkestatu horien eta haien bikotekideen lehen hizkuntzaren eta hizkuntza-gaitasunaren arabera gurutzatu dira.

Guraso biek euskaldunak direnean eta bien lehen hizkuntza euskara denean euskararen transmisioa erabatekoa da, gehienbat euskararena bakarrik (%93). Gurasoak euskaldunak direnean, baina bietako baten lehen hizkuntza erdara denean, euskararen transmisioa, bakarrik edo erdararekin batera, oso handia da (%94), baina %6ko galera dago euskararen belaunez belauneko transmisioan (%6). Azkenik, gurasoak euskaldunak direnean, baina bien lehen hizkuntza erdara denean, bost seme-alabetatik batek (%19) ez du euskara jaso, baina gainerako guztiak (%76) euskara jaso dute, bakarrik edo erdararekin batera.

Gurasoak euskaldunak direnean, baina bien lehen hizkuntza erdara denean, bost seme-alabetatik batek (%19) ez du euskara jaso, baina gainerako guztiak (%76) euskara jaso dute, bakarrik edo erdararekin batera.

13. grafikoa. 3-15 urte bitarteko seme-alabei transmititutako hizkuntza, gurasoen lehen hizkuntzaren arabera. Euskal Herria, 2016 (%).

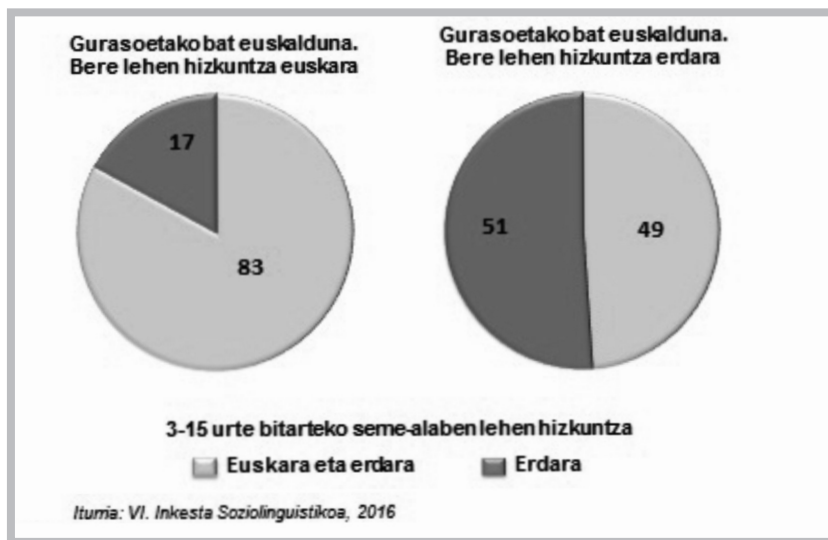

Gurasoetako bat euskalduna denean eta haren lehen hizkuntza euskara denean, euskara (erdararekin batera) jaso duten seme-alabak %83 dira. Eta guraso euskaldunaren lehen hizkuntza erdara denean, seme-alaben erdiak (%49) jaso du euskara (erdararekin batera).

Familia bidezko transmisioaren bidez, hiztunak modu naturalean jasotzen du hizkuntza, horrek erraztasunean dituen onura guztiekin.

Guraso biak euskaldunak direnean eta bien lehen hizkuntza euskara denean euskararen transmisioa erabatekoa da, gehienbat euskararena bakarrik (% 93).

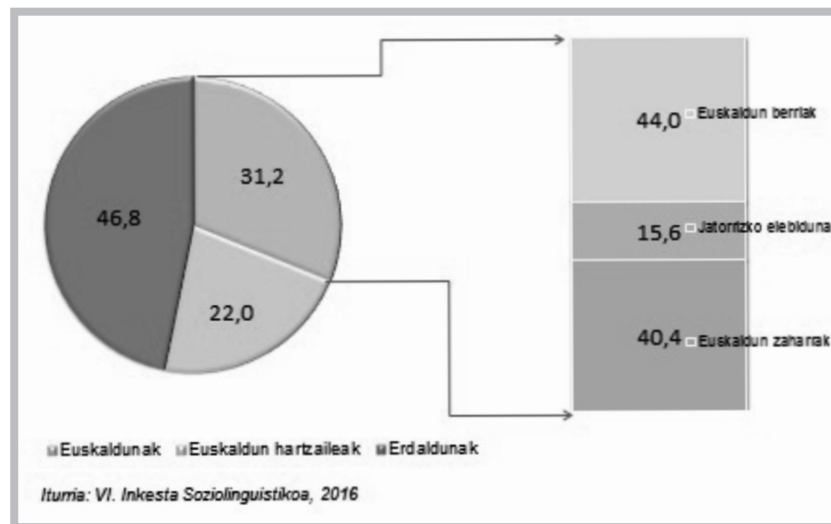
14. grafikoa. 3-15 urte bitarteko seme-alabei transmititutako hizkuntza, gurasoen lehen hizkuntzaren arabera. Euskal Herria, 2016 (%).

Azken urteotako bilakaeraren arabera, familia bidezko transmisioak hobera egin du eten gabe, bai guraso biak euskaldunak direnean bai bietako batek bakarrik dakienean euskara. Hala ere, Euskal Herria nagusiki erdalduna da oraindik, eta familia bidezko transmisioaren bidez lor daitezkeen irabaziak txikiak dira gaur gaurkoz.

Horretaz hobeto jabetzeko, ikus dezagun guraso gai direnen edo seme-alaba gazteak dituztenen ezaugarriak. 25 eta 49 urte bitarteko unibertsioaz ari gara. Hizkuntza-gaitasunari dagokionez, herena baino zertxobait gutxiago dira euskaldunak (%31,2), eta horien artean %44k erdara izan dute lehen hizkuntza. Hortaz, zer landu asko dago, bai gaitasun nahikoa duten gurasoek erraztasunean hobetu dezaten, baita oraindik gaitasun nahikoa izan ez arren (euskaldun hartzaileak), euskaldun izateko bidea egin dezaten. Familia bidezko transmisioa da etorkizuna ziurtatzeko hizkuntza normalizatu batek duen tresnarik garrantzitsuena, eta biziberritze-prozesuan ari den hizkuntzaren tresnarik eraginkorrena baldintzak egokiak direnean.

15. grafikoa. 25-49 urte bitarteko euskaldunak lehen hizkuntzaren arabera. Euskal Herria, 2016 (%).

IDEIA NAGUSIAK LABURBILDUZ

I Euskara ezagutzen duten herritarren kopuruak nabarmen egin du gora azken 25-30 urteotan. Euskara erabiltzen dutenena ere hazi egin da, baina maila apalagoan. Eta euskaldunak euskara erabil dezan oinarritzekoak diren baldintzak modu esanguratsuan hobetzen ez diren bitartean, hala izango da datozen urteotan ere.

Hainbat faktorearen artean, bi dira euskararen erabileran bereziki eragiten dutenak: harreman-sarea eta erraztasuna. Bi baldintza horiek ez dute euskararen erabilera ehuneko ehunean ziurtatzen, baina bi baldintza horiek gabe nekez erabiliko du euskaldun batek euskara.

Euskararen ezagutzak izan duen hazkundera hezkuntza-sistemari eta helduen euskalduntzeari esker gertatu da batik bat. Horrek beste ezauzgarri batzuk dituen euskaldun-multzoaren hazkundera eta, adin-talde gazteenenetan, nagusitasuna ekarri du: euskaldun berrien multzoa. Euskaldun berriek euskaraz ondo hitz egiteko gaitasuna dute eta euskara ez den edo ez diren hizkuntzak dituzte lehen hizkuntza. Gaur egun, euskaldun berrien artean nagusi dira eremu erdaldunetan bizi direnak eta erdaraz erraztasun handiagoa dutenak. Hau da, ez dute harreman-sare nahikoa eguneroko jardunean euskara normaltasunez erabiltzeko eta errazago moldatzen dira erdaraz euskaraz baino.

Euskara erabiltzen dutenen herritarren kopuruak hazi egin da azken 25-30 urteotan, baina ezagutzarena baino maila apalagoan.

Eta euskaldunak euskara erabil dezan oinarritzekoak diren baldintzak modu esanguratsuan hobetzen ez diren bitartean, hala izango da datozen urteotan ere.

Ezinbesteko da harreman-sareak trinkotzeko neurriak sustatzen jarraitzea. Euskaraz erabiltzeko aukerak areagotuz gora egiten du euskararen erabilerak, eta euskara erabiltzeak handitu egiten du euskaraz hitz egiteko erraztasunak.

Harreman-sare nahikoaren eta erraztasunaren falta ez dira euskaldun berriaren ezaugarri eskusiboak. Badira, zorionez, hainbat euskaldun berri bestelako hizkuntza-baldintzetan bizi direnak, eta badira, aldi berean, euskaldun berriak ez diren hainbat bi gabezia horiek bizi dituztenak. Beraz, ezinbesteko da harreman-sareak trinkotzeko neurriak sustatzen jarraitzea. Euskaraz erabiltzeko aukerak areagotuz gora egiten du euskararen erabilerak, eta euskara erabiltzeak handitu egiten du euskaraz hitz egiteko erraztasunak.

Bide horretan bada, artikulu honen egilearen ustez, gako garrantzitsua: familia bidezko transmisioa. Euskara transmititzeko baldintzak egokiak direnean euskararen transmisioa ziurtatuta dagoela esan daiteke. Baldintzak hain egokiak ez direnean, asko aurreratu da zalantzarik gabe, baina zer hobetu asko dago oraindik. Eta gai honetan arreta berezia jarri beharko da seme-alaba gazteak dituzten gurasoengan eta guraso izateko adinean dauden herritarrengan. ●

OHARRAK

1. <http://www.euskadi.eus/informazioa/ikerketa-soziolinguistikoak/web01-a2lingu/eu/>
2. Aldagaiak honakok izan dira: gune soziolinguistikoak, udalerrien elebidunen %, zein hizkuntzatan hitz egiten du errazago, lehen hizkuntza, zein hizkuntzatan egin ditu oinarriko ikasketak, zein hizkuntzatan egin ditu bigarren mailako ikasketak, eskolaz kanpo euskara ikasi edo hobetu du, adina, bukatutako ikasketak, jatorria, euskalduntzat dauka bere burua, euskarari buruzko interesa, zein hizkuntzatan nahi luke ikas dezaten seme-alabek, G20 tipologia, guztiz bertakoa izateko euskaraz jakin behar da, hobe da jendeak ingelesa ikastea euskara ikastea baino, Administrazioan sartzeko euskara jakitea beharrezkoa litzateke, ezinbestekoa da haur guztiek euskara ikastea, irratia/telebistek programa gehiago behar lukete euskaraz, euskara galtzeko arriskuan dago, G21 tipologia, euskara beharrezkoa da jendearekin komunikatzeko, euskaraz ez du sekula izango gaztelaniak duen garrantzia, nahiago dut euskaraz egiten duten dendetara joatea, oro har hurbilagoak sentitzen ditut euskaldunak, euskaldunek ezezagunei lehen hitza euskaraz, euskaldunok beti euskaraz nahiz eta guztiek ez jakin.
3. Erabilera-eremu bakoitzeko sareak (zenbatak dakite euskaraz), esaterako, korrelazio handiagoa ematen du lankideekin (,777) eta etxean (,758), lagunekin baino (,539)
4. Erraztasunaren eta lehen hizkuntzaren arteko korrelazioa oso handia da.
5. Euskaldun berria lehen hizkuntza euskara ez duen euskalduna da. BILA izeneko tipologiaren balioetako bat da. BILA tipologia aldagai sintetikoa da, eta hizkuntza-gaitasuna eta lehen hizkuntza aldagaien arteko gurutzaketatik eratzen da.